

GELENEKSEL YAPILARIN KENTSEL MEKANDA OLUŞTURDUĞU DÜZENİN BARTIN KENTİ ÖRNEĞİNDE İNCELENMESİ

Bülent YILMAZ^{1*}, Latif Gürkan KAYA¹, Oğuz ATEŞ¹, Yalçın MEMLÜK²

¹İnönü Üniversitesi, Güzel Sanatlar ve Tasarım Fakültesi, Peyzaj Mimarlığı Bölümü, Malatya

²Ankara Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Peyzaj Mimarlığı Bölümü, Ankara

ÖZET

Bartın, Batı Karadeniz Bölgesi'nde denizden 12 km içeride kurulmuş eski bir Anadolu yerleşimidir. Bartın, 1920 yılında mutasarrıflıktır. 1924 yılında il olan Zonguldak'a bağlanmış, 1991 yılında il olmuştur. Nüfus artışı Türkiye ortalamasının altındadır. Ancak merkez ilçe aldığı yoğun göç nedeniyle hızlı kentleşme sorunu ile karşı karşıyadır. İlk kez, 1957 tarihli imar planı ile imarlı yapılaşma süreci başlamış, ancak mevcut kent dokusunun organik düzeni bu imar planı ile oldukça yoğun bir biçimde bozulmuştur.

1980 tarihli nazım planı ile bu bozulmayı engellemek amacıyla doğal sit sınırları belirlenmiş, koruma amaçlı imar planı yapılarak, özellikle kent merkezinde yapılaşma durdurulmuştur. Ancak 1982 yılı onaylı Bartın Kentsel Sit Alanı İmar Planı'na rağmen çeşitli dönemlerde ilave ve revizyon plan istekleri olmuş ve çok sayıda plan değişiklikleri yaptırılmıştır. Merkez ilçe, farklı dönemlerde ortaya çıkmış 12 mahalleden oluşmaktadır. Özellikle kent merkezinde yer alan mahallelerle, doğal sit alanı kapsamına alınan Bartın ve Kozcağız çayları ve boylarındaki kıyı evleri bir yandan rant, öte yandan deprem ve diğer doğal afetler nedeniyle hızlı bir biçimde yok olmaktadır.

Çalışmanın amacı özellikle kentsel tasarım açısından kentin gelenekselliğini kaybetmemiş bir dokusunun tanıtılmasıdır. Amaçlanan diğer hedefler, bir daha bu ölçekte yakalanamayacak olan, farklı geleneksel bir yol dokusunu kaybolmadan bir nebze belgeleyebilmek, bu konu ile ilgili kişi ve kuruluşların dikkatini Bartın'a çekebilmek, uzak bir umut olsa da bu dokunun bozulmadan korunmasını sağlayabilmektir.

Anahtar Kelimeler: Bartın, kent dokusu, kentsel planlama, geleneksel yapı

RESEARCH ON THE TRADITIONAL STRUCTURES FORMED BY URBAN SPACE LAYOUT: THE CASE OF BARTIN CITY

ABSTRACT

Bartın is an old Anatolian settlement that has been established 12 km away from the sea in the West Black Region. Bartın was a starboard principality in 1920. Bartın affiliated to Zonguldak which is a province in 1924 and it has been a province since 1991. Bartın's population growth is below the Turkey's average. However, due to migration the Central District is faced with the problem of rapid urbanization. For the first time, the construction process of reconstruction began in 1957 with the development plan, but quite intensively with the organic layout of the development plan has been degraded the existing urban texture.

The natural sites have been specified with the 1980's master plan in order to prevent this distortion; to protect the development plan especially in the city center the construction has been halted. However, despite the Bartın Urban Sit Development Plan approved in 1982, additional and overhaul plan have been demanded at various times and a large number of changes have been built. The Central District has been consisted from 12 districts which have emerged in different periods. Especially the neighbourhoods in the city center, the houses on the Bartın and Kozcağız streams and lengths have been disappeared quickly on the one hand annuity and on the other hand due to the earthquakes.

* Yazışma yapılacak yazar: byilmaz@inonu.edu.tr

Makale metni 11.02.2011 tarihinde dergiye ulaştırılmış, 09.03.2011 tarihinde basım kararı alınmıştır.

The purpose of this study is to introduce a texture of a city that did not lose the traditionality of the city, especially in terms of urban design. Intended other goals, to be able to document the different traditional texture of a way captured on this scale again before it got lost, to be able to attract the attention of people and organizations on this issue of Bartın, although this is a distant hope to be able to provide protection of intact texture.

Keywords: Bartın, city texture, urban planning, traditional structure

1. GİRİŞ

Kentleşme olgusu, kentin yayılması ve genişlemesinin yanı sıra kentin yapısal ölçeğinin değişmesi ve daha büyük ve çok katlı yapılar ve geniş yollarla donatılması, başka bir deyimle kentin büyüme sürecindeki sosyal ve ekonomik değişimlerin etkisi ile eski kente kıyasla, infrastrüktür ve diğer donatımların teknik aşama ve endüstrileşmenin yardımı ile yoğun biçimde organizasyonudur. Bu nitelikler kuşkusuz teknik ve ekonomik gelişme ve eskiye kıyasla daha fazla uygarlaşmanın belirtirleridir (Acay, 1997). Kentleşme, kentleşme sürecine kaynaklık eden bir dizi ekonomik, sosyal ve siyasal nedenlerin bir araya gelmesinin ürünüdür. Bu nedenle kentleşme ile kentleşme sürecini, aynı sürecin iki değişik görünüş biçimi olarak ele almak gerekir. Kentleşme süreci kentin yapılanışının, gelişmesinin, içeriğinin, düzeyinin ve doğrultusunun belirlenmesini sağlar (Göçer, 1992).

Ekonomik ve sosyal kalkınmanın verimli, sağlıklı ve kalıcı bir biçime girdiği Batı Avrupa ülkelerinde kentleşme süreci, ekonomik ve sosyal gelişmeye uyarlanmış bir plan çerçevesinde oluşturulmuştur. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra, kentleşme biraz gelişmiş ülkelerin kendi sorunlarını aktardıkları biraz da az gelişmiş yapılarından dolayı az gelişmiş ülkelerde, batı ülkelerinden farklı bir biçimde, düzensiz ve çarpık olarak gelişmiştir. Aşırı nüfus artışı, kırdan kente göçün denetlenemez düzeye çıkışı, bölgelerarası ekonomik ve sosyal farklılıkların büyümesi, ticaret ve sanayi merkezlerinin belli bölgelerde yoğunlaşması ile bu ülkelerde düzensiz ve çarpık bir kentleşme hareketi kendisini göstermiştir (Yavuz vd., 1973).

Türkiye'de kentleşme, ikinci Dünya Savaşı yıllarında başlamıştır. Fakat ikinci beş yıllık kalkınma planının kabulüne kadar iktisadi ve sosyal kalkınmanın bir unsuru gibi alınmamıştır. Daha çok kentleşmenin durdurulması tezi savunulmuştur. Bu amaçla köylerde kent faaliyetleri yaratmak, kente girişi özel bir izne bağlamak gibi önlemler dahi düşünülmüştür. Kentleşme hareketinin başlıca nedenleri arasında tarım topraklarının yetersizliği, teknolojik gelişme ve kentlerin cazibesi gösterilebilir (Çubuk, 1990).

Bir kente gelindiğinde dikkati çeken tüm işlevler, kentin merkezinde yer alır. Bir kent, kentte yaşayanlar ve dışarıdan gelenler için daha çok merkeziye vardır. Kentin büyüklüğü, kentleşme hareketi, diğer ülkelerle olan ilişkilerinin biçimi, kentte ne tür bir sosyal tabakalaşmanın var olduğu kent merkezine bakılarak anlaşılabilir. Kentlerin merkezi özellikleri sanayi öncesi ve sanayi sonrası kentlerde farklılık göstermektedir. Ancak ikisinde de ortak olan kırsal alanda yaratılan artık ürünü kontrol yetenekleriyle orantılı büyümeleridir. Sanayi öncesi kent; kırsal alanını, sanayi kenti hinterlandını, günümüzün global kentleri ise giderek dünya coğrafyasını kontrol etmektedir. Tüm bu kontrol fonksiyonları, merkezde yansımaları bulmakta, kent merkezi fiziksel olarak da biçimlenmektedir. Ayrıca kent merkezinde artık ürünü denetleyen sınıflar ve kırsal kesim için hizmetler üretilmektedir (Aslanoğlu, 2000).

Türkiye'nin en küçük illerinden biri olan Bartın, değişik nedenlerle geleneksel yapısını oldukça korumuş ender kentlerimizden bir tanesidir. Son yıllarda kentleşmenin hız kazandığı Bartın kenti, tarihi özellikleriyle ön plana çıkan geleneksel dokusunu kaybetme tehlikesi ile karşı karşıya bulunmaktadır. Sivil mimariye ait eserler hızla azalmaya başlarken, tek tip yapılar kent dokusuna egemen olmaya başlamıştır. Eski kent dokusunun yer aldığı bölge, özellikle insan ölçeğine çok yakın özellikler taşımaktadır. İşte bu ölçek ve geleneksel yapıyı sunmak amacıyla kentin en işlek ve yoğun caddesi olan Hükümet caddesi ve yakın çevresi incelenmiştir.

Kültürel mirasın önemli eserlerini barındıran bu dokunun korunması ve bu yönde plan kararlarının alınması, kent kimliğinin gelecek kuşaklara aktarılması bakımından öncelik taşımaktadır. Gerek yerel yönetimlerin gerekse sivil toplum kuruluşlarının koruma kullanma dengesini gözeterek gerçekleştirecekleri bilinçli faaliyetler, kent kimliğinin en önemli güvencesidir.

Çalışma Alanı: Bartın

Batı Karadeniz Bölgesi'nde denizden 12 km içeride kurulmuş olan Bartın; tarihi, turistik unsurları, ormanları ve doğal güzellikleri yönünden çok önemli değerlere sahiptir. Bartın ili, doğusunda Kastamonu, güneyinde Karabük ve batısında Zonguldak illeri ile çevrelenmiştir. Kuzeyinde Karadeniz yer alır (Şekil 1). Bartın, 32° 22' doğu boylamları ile 41° 40' kuzey enlemleri arasında yer almaktadır. İl yüzölçümü 2143 km²'dir ve ülke topraklarının % 0,3'ünü kaplamaktadır. Bartın, Karadeniz'de 59 km'lik sahil şeridine sahiptir. Aynı adı taşıyan merkez ilçe, Bartın çayını oluşturan Kocaçay ve Kocamaz çayı ile çevrelenmiştir. Merkez ilçe yüzölçümü 1151 km² dir. İlçenin 13-110 m arasında değişen topografik yapısı kent silüetinde oldukça estetik görsel özelliklerin ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Şekil 1. Bartın ilinin Türkiye'deki konumu

Bartın, M.Ö. 14. yüzyıldan bugüne kadar birçok uygarlığı üzerinde ağırlamıştır. Bu nedenle il, Roma, Bizans, Ceneviz ve Osmanlı dönemlerinin izlerini taşıyan çok sayıda tarihi esere sahiptir. Kale, tiyatro, han, hamam, köprü, kilise ve camiler tarihi mirasın bazı öğeleridir. Bartın evleri ise, geleneksel sivil mimari örnekleri olarak yapı düzeni içinde yoğun biçimde yer almaktadır. Ayrıca, kent merkezindeki pekçok kentsel donanım da geçmişin izlerini taşımaktadır. Özellikle taş döşeli yollar, kısa ara sokaklar, çıkmaz sokaklar bu izlerden bazılarıdır.

1920 yılında mutasarrıflık olan Bartın, 1924 yılında il olan Zonguldak'a bağlanmış, 1991 yılında il statüsünü kazanmıştır. Bartın'ın halen merkez ilçe, Amasra, Ulus ve Kurucasıle olmak üzere 4 ilçesi, Arit, Kumluca, Kozcağız, Abdipaşa ve Hasankadı beldeleriyle birlikte 260 köyü bulunmaktadır.

Bartın'da 1970-2000 yılları arası nüfus değişimi, ülke genelinde olduğu gibi kentsel nüfusun artışı ile devam etmektedir. 1991 yılında il statüsüne geçen Bartın'da asıl kentsel büyüme bu tarihten sonraya rastlamaktadır. 1970 yılında nüfusun %14.92'si kentte oturmakta iken, bu oran 1990 yılında %21.21'e, 1997 yılında %24.23'e, 2000 yılında ise %26.06'ya ulaşmıştır (Yılmaz et al., 2010). Günümüzde ise Bartın kent merkezi nüfusu 27.40 %'a ulaşmıştır (TUİK, 2009). Buna göre Bartın, kentleşme oranı düşük bir ildir. Gün geçtikçe yoğunlaşan ilçe merkezinin nüfusuna en büyük etken göçlerdir. Ancak son zamanlarda kent nüfusunda göç hareketlerine bağlı olarak belli illere bir akım devam etmektedir. Bunun nedeni, halkın Zonguldak, Karabük ve İstanbul'da gelişmekte olan ticaret ve sanayi yaşantısına ilgi göstermesinden kaynaklanmaktadır.

Tarihi ve doğal değerleri yönünden zengin olan Amasra ilçesi, il turizminin en önemli merkezidir. İlçenin kent merkezine uzaklığı 16 km'dir. Ayrıca İnkumu, Güzelcehisar ve Mugoda plajları denize yönelik rekreasyon ve turizm açısından pekçok olanaklar taşımaktadır. İlin en önemli yaylası, Ulus ilçesi sınırları içerisindeki Uluyayla'dır. Buranın

kent merkezine uzaklığı 60 km'dir. Ortalama 1000 m rakımda olan Uluyayla, 86000 hektarlık el değmemiş bir orman varlığına sahiptir.

İl bölgesel ana ulaşım yollarına (E-5 ve TEM) yaklaşık 130 km uzaklıktadır. Kuzey-güney ekseninde yer alan iki ayrı güzergah ile Ankara-İstanbul karayoluna bağlanmaktadır. Bu güzergahlardan daha çok kullanılanı, Bartın-Mengen-Yeniçağa güzergahıdır. Diğer ise, Bartın-Safranbolu-Karabük-Gerede güzergahıdır. Ulaşım yolları, ilin engebeli arazi yapısından dolayı oldukça virajlı ve inişli-çıkışlıdır. Bu husus da güzergahlar boyunca çok etkili peyzaj özelliklerinin ortaya çıkmasına neden olmaktadır.

Bartın merkez ilçenin, diğer ilçelere ve bazı illere uzaklığı şöyledir:

<u>İLÇELERE</u>		<u>BAZI İLLERE</u>	
Bartın-Amasra	16 km	Bartın-İstanbul	358 km
Bartın-Ulus	40 km	Bartın-Ankara	293 km
Bartın-Kurucaşile	63 km	Bartın-Zonguldak	89 km
		Bartın-Karabük	80 km

Bartın ili, yerüstü ve yeraltı su potansiyeli bakımından oldukça zengindir. Bu zenginliği, il topraklarının yaklaşık yarısının ormanlarla kaplı olması ve bu nedenle bol yağış almasından kaynaklanmaktadır. İl sınırları içerisinde birçok dere ve çay bulunmaktadır. Bunlar sürekli bir rejime sahip olmadıkları için özellikle ilkbaharda taşkınlara neden olmaktadır. Bunlardan en etkili olanı 21 Mayıs 1998 tarihinde yaşanan sel felaketi olup, kent merkezinin %80'ini sular altında kalmıştır (Aşçıoğlu, 2001; Yılmaz ve Cengiz, 2003).

Bartın'da tipik deniz iklimi görülür. Yazlar serin, kışlar ılık ve yağışlıdır. Hemen her mevsim yağış vardır. Bartın'a Türkiye ortalamasından iki kat daha fazla yağış düşmektedir. Yağış miktarı merkezde 1000 mm'dir. Yüksek kesimlerde bu değer 1200 mm'ye ulaşmaktadır. Kentin denize yakınlığı ve yüksek olmayan dağ sıralarının kıyıya paralel oluşu, kıyı şeridi üzerinde sıcaklık farklarının azalmasına neden olmaktadır. Ayrıca bu durum nemin etkisini artırmaktadır. (Yılmaz, 1998). Bartın Meteoroloji İstasyonu'nun 1968-2000 arası yıllık ölçümlerine göre yörede yıllık ortalama sıcaklık 12.5 °C, yıllık ortalama yağış miktarı 1032 mm, yıllık ortalama rüzgar hızı 1.4 m/sn ve yıllık ortalama bağıl nem % 78'dir (Yılmaz et al., 2010).

İklim özellikleri nedeniyle oldukça zengin bitki örtüsüne sahip olan Bartın, Türkiye'nin başlıca orman bölgelerinden birini oluşturmaktadır. Ormanlar yer yer çok yoğunlaşır. İl yüzölçümünün % 56'sını ormanlık alanlar kaplamaktadır. Orman alanlarının toplamı 125280 hektardır. Kıyı kuşağında yapraklı ağaçlarla başlayan orman örtüsü yükseklerle doğru ibrelili ormanlara dönüşür. Sahilden 600 m yüksekliğe kadar olan kesimin karakteristik ağaçları Meşe (*Quercus* sp.), Kayın (*Fagus* sp.) ve Gürgen (*Carpinus* sp.) türleridir. İç kesimlerde ise Kayın (*Fagus* sp.), Kestane (*Castanea* sp.) ve Çam (*Pinus* sp.) ağaçları yaygındır.

Bartın kenti ve yakın çevresi için gerçekleştirilen biyotop haritalama çalışmasında 101 familyaya ait 384'ü otsu ve 156'sı ise odunsu olmak üzere 540 bitki taksonu saptanmıştır. En yüksek tür sayısı 52 tür ile Compositae familyasına aittir. Bunu Leguminosae (51 tür), Gramineae (43 tür), Rosaceae (34 tür), Labiatae (28 tür), Cruciferae (16 tür), Scrophulariaceae (16 tür), Umbelliferae (16 tür), Boraginaceae (14 tür) ve Liliaceae (14 tür) familyaları takip etmektedir. Bu nispeten yüksek değerdeki tür sayısı, kent ve çevresinde çok sayıda bitkinin yaşama imkanı olduğunun göstergesidir (Yılmaz et al., 2010).

Yörenin coğrafi konumu, iklimi, jeolojik ve jeomorfolojik yapısı gibi özellikleri nedeniyle ülkemizin geniş kesiminde yer alan flora elemanlarını ve vejetasyon tiplerini temsil etme özelliğine sahip olduğunu ve bu özelliğiyle biyolojik çeşitlilik açısından büyük önem taşıdığı kesin olarak ifade edilebilir. Ayrıca, *Ferulago plathycarpa* Boss. and Bal., *Allium olympicum* Boiss., *Crocus ancyrensis* (Herbert) Maw, *Veronica multifida* L., *Onobrychis armena* Boiss. and Huet, *Galanthus plicatus* Bieb. subsp. *byzantinus* (Baker) D.A. türlerinin yöre için endemik olduğu saptanmıştır (Yılmaz et al., 2010).

2. MATERYAL VE YÖNTEM

Bu çalışma kapsamında materyal olarak geleneksel dokunun yoğun olarak hissedildiği Hükümet caddesinin içinde yer aldığı Bartın kent merkezi incelenmiştir. Hükümet caddesi kentin ana aksını oluşturmaktadır (Şekil 2). Özellikle kent ticaret hayatının yoğunluk kazandığı bu bölge farklı dönemlerde ortaya çıkmış bir çok tarihi eseri içinde barındırmaktadır. Birer kültürel miras olan bu yapılar, düzenin en önemli parçaları olarak da ayrıca ele alınmıştır. Tescillenmiş bu eserler, kent merkezinin organik dokusunun bozulmasını engellemiştir. Ancak buna rağmen cadde üzerindeki bazı binalar modern şekilleriyle geleneksel dokuya aykırı görüntü sergilemektedir.

Şekil 2. Bartın kentinin ana aksı olan Hükümet caddesi

Araştırmanın yöntemini tarihi ve kültürel özelliklere sahip kentsel mekanda yer alan unsurların ayrıntılı analizleri ve elde edilen bulgular ışında değerlendirmeleri oluşturmaktadır. Bu amaçla kent imar planları incelenmiş ve alan gözlemleri gerçekleştirilmiştir. Yoğun ve kontrolsüz kentleşme faaliyetleri nedeniyle geleneksel dokusunu kaybetmekte olan kentin en işlek ve yoğun caddesi olan Hükümet caddesi ve yakın çevresi, insan ölçeğine yakın özellikler taşıdığı için hem ölçüsel hem de konumsal biçimde ele alınarak incelenmiştir.

3. ARAŞTIRMA BULGULARI

Bartın, ilk kez 1957 tarihli imar planı ile imarlı kapılaşma sürecine başlamış, ancak mevcut kent dokusunun organik düzeni, bu imar planı ile oldukça yoğun bir biçimde bozulmuştur. 1980 tarihli nazım planı ile, bu bozulmayı engellemek amacıyla doğal sit sınırları belirlenmiş, koruma amaçlı imar planı yapılarak, özellikle kent merkezinde yapılaşma durdurulmuştur. Ancak, 1982 yılı onaylı Bartın kentsel sit alanı imar planına rağmen çeşitli dönemlerde ilave ve revizyon plan istekleri olmuş ve çok sayıda plan değişiklikleri yaptırılmıştır.

Bartın ilinin merkez ilçesi, farklı dönemlerde ortaya çıkmış 12 mahalleden oluşmaktadır. Özellikle kent merkezinde yer alan mahallelerle, doğal sit alanı kapsamına alınan Bartın ve Kozcağız çayları ve boylarındaki kıyı evleri, bir yandan rant, öte yandan da deprem ve diğer doğal afetler nedeniyle hızlı bir biçimde yok olmaktadır. Buna rağmen geleneksel yapısı hala dikkati çekmekte olan Bartın kentinin bazı bölgeleri, ölçek bakımından eski kent dokusunun özelliklerini taşımakta ve korumaktadır. Bu özelliklere sahip en önemli bölge olarak ise Hükümet caddesi ve yakın çevresi karşımıza çıkmaktadır.

Kent merkezinde ana ulaşım arterini oluşturan Hükümet caddesinin bir bölümü hem taşıt, hem de yaya akışını sağlayan en önemli akstır. 2002 yılında bir bölümü taşıt trafiğine kapatılarak yayalaştırılan caddede cephesi olan tarihi binaların bakım, onarım ve boyamayla kültürel peyzajın güçlendirilmesi sağlanmaya çalışılmıştır. Yayalaştırılmadan önce taşıt trafiğine açık olan bu aks, aynı zamanda kent merkezinin, kuzeyde yalı bölgesi ile, güneyde de Kemerköprü'den ve Kozcağız istikametinden kente giren araçlar ile bağlantısını sağlamaktadır. Hükümet caddesinin uzunluğu yaklaşık 300 m'dir (Şekil 3).

Şekil 3. Bir bölümü yayalaştırılan Hükümet caddesinden görünüm

Eski kent dokusunun yer aldığı cadde, özellikle insan ölçeğine çok yakın özellikler taşımaktadır. Burada, dar ve kısa ara sokaklar ile, yöresel mimariyi yansıtan konutların oluşturduğu organik bir doku yer alır. Caddede, geleneksel konut mimarisinin tek tek çok çarpıcı örnekleri bulunmakla beraber, doku olarak tüm özelliklerini koruyabilmiş eser sayısı oldukça fazladır (Şekil 4).

Şekil 4. Cadde üzerinde geleneksel konut mimarisine ait örnekler

Bugünkü durum itibariyle kentsel sit bölgesi içindeki geleneksel yapıların çoğunun yapısal durumunun bozuk, içinde yaşayanlar açısından konut standartlarının düşük olduğu gözlenmektedir. Bunun en önemli sebebi ise, geleneksel yaşam biçimi ve tercihlerin değişmesi sonucunda birçok binanın el değiştirmiş ve sahipleri tarafından terk edilmiş olmasıdır. İyi durumdaki yapıların bazıları ise, mekansal kullanım kapasitelerinin altında kullanılmaktadır.

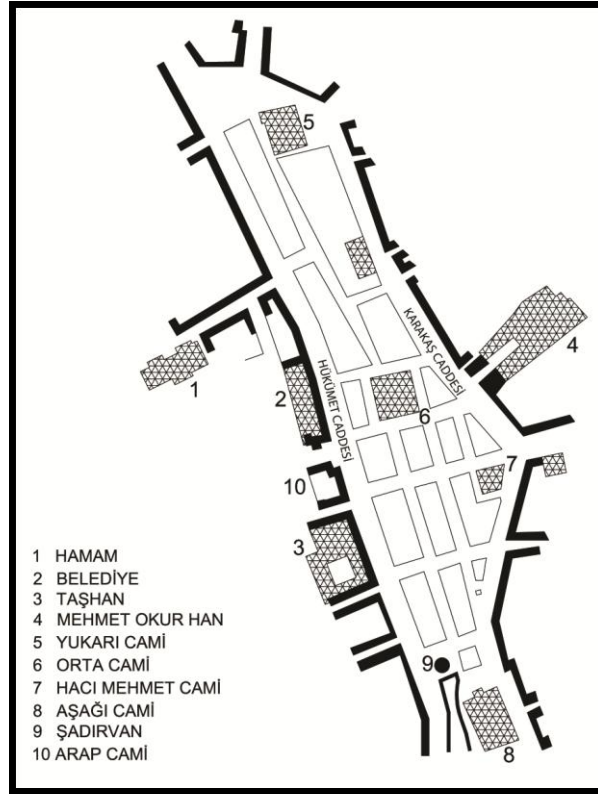
Tarihi doku sit alanı ilan edilerek koruma altına alınmış olmasına rağmen, geçen yıllarda sivil mimari örneklerinin sayısı hızla azalmıştır. Bunda kullanıcıların ve kamu kurumlarının duyarsızlığı kadar, tarihi dokunun yoğun olarak yer aldığı

Geleneksel Yapıların Kentsel Mekanda Oluşturduğu Düzenin Bartın Kenti Örneğinde İncelenmesi

Hükümet caddesindeki bazı işlevlerin koruma alanına yaptığı olumsuz etkiler de rol oynamıştır. Özellikle bu bölgede yer alan bazı depolama ve ticaret faaliyetleri, hem yapısal, hem de çevresel yıpranma ve eskimeyi hızlandırmaktadır. Ayrıca yıkılan bazı binaların yerine yapılmış olanları, geleneksel tarihi dokuyu bozmaktadır. Karakteristik özelliklerini kaybetmeden yeniden restore edilmiş olan bazı binalar ise bu dokunun devamlılığına sınırlı da olsa katkıda bulunmaktadır.

Hükümet caddesi, kısa ve dar ara sokaklarla küçük birimlere ayrılmıştır. Kentsel sit alanı içindeki odakları birbirine bağlayan yolların her iki tarafındaki bitişik düzende oluşmuş binalar, en belirgin sınır öğeleridir. Bu binaların yüksekliği orantılı ve insan ölçüsüne uygun bir yapı sergilemektedir. Genellikle dar, sürprizli ve hareketli mekanlar oluşturan kısa ara sokaklar tarihi Türk sokağının yaşayan örneklerindedir.

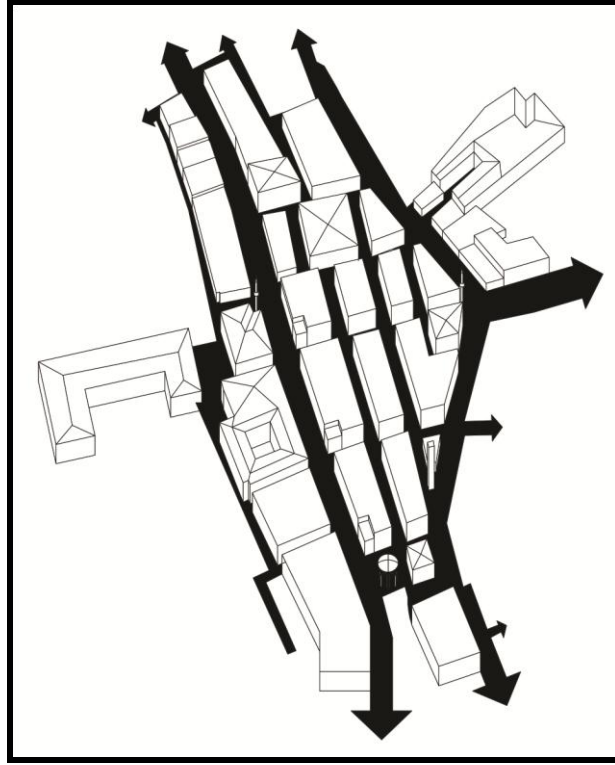
Hükümet caddesi üzerinde bulunan ve kentsel sit kapsamındaki Şadırvan, Taşhan, belediye binası, Aşağı cami ve Arap cami gibi anıtsal ve dini yapılar birer "landmark" niteliğindedir. Tarihi eserlerin yer aldığı plan Şekil 5'te ve bu plana ilişkin perspektif görünüm Şekil 6'da belirtilmektedir.

Şekil 5. Hükümet caddesi ve tarihi ticaret merkezi yerleşim planı (Çelikyay, 1995'den değiştirilerek)

Aşağı Cami yanındaki Şadırvan 1912'de yapılmıştır. Yuvarlak sekiz mermer sütun üzerine oturtulan kubbesi yarım küre şeklinde olup, çapı 5.50 m'dir. Şadırvan önündeki yol kavşağı bir ulaşım odağıdır (Şekil 7).

Hükümet caddesindeki tarihi Taşhan, içe dönük mimari tarzından dolayı ve mevcut kullanımda farkedilmeyecek düzende olduğu için üçüncü boyutta dikkat çekmeyen bir binadır (Şekil 8). 1932-1935 tarihlerinde yapılmış olan Taşhan, iki katlıdır. Boyu 24.25 m, eni ise 23.70 m'dir. Avlunun büyüklüğü ise 11x12 m'dir. Ortasında büyük bir ıhlamur ağacı vardır. İkinci katta revaklı ve tavanı tonozlu koridorlar bulunmaktadır. Koridorlardan açılan kapılardan odalara girilmektedir. Bu odaların sayısı on sekiz olup bazıları kullanılmaktadır. Diğerleri bakımsız ve boştur.

Şekil 6. Tarihi dokunun perspektif görünümü (Çelikyay, 1995'den değiştirilerek)

Caddenin tam ortasında bulunan belediye binası, iki katlı kargir bir yapıdır. Özgün kullanımı Rüştüye (orta okul) olan yapının bazı bölümleri dükkan olarak kullanılmaktadır.

Şekil 7. Şadırvan

Şekil 8. Taşhan

Cepheleeri ve boyutları insan ölçeğine yakın birer yüz oluşturan tarihi ticari alandaki binaların yükseklikleri, genellikle iki kattan oluşmaktadır. İki veya üç katlı olarak oluşmuş yapı adalarındaki binaların köşe dönüşlerindeki kırılmalar, insanı zorlamayan ve yönlendirici organik bir doku sergilemektedir. Çoğunlukla restore edilmiş olan köşe noktalarında yer alan bu yapılar, cadde dokusu içerisinde oldukça estetik bir görünüm oluşturmaktadır.

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Geçmişin yapıtları arasında hala yaşayanları tanımak ve diğerlerinden ayrı tutmak gerekir. Aynı zamanda tarihe tanıklık eden bu eserleri korumak bir görevdir. Korumak için seçtiklerimiz hem tarihi, hem kültürel değer taşıyan tek tek eserler olduğu gibi, bir parça, bir bölge ya da bir bütün de olabilmelidir. Bu kapsamıyla tarihi eserler, nesiller arasındaki devamlılığı sağlayan birer bilgi hazinesidir (Arel, 1994). Günümüze kadar gelebilen tarihi eserleri, kendi oluşturduğumuz eserlerle birlikte gelecek kuşaklara aktarmak, vazgeçilmez bir sorumluluk, bir görevdir. Tarihi çevreleri korumak, onları ilk şekillerine uygun, ancak günümüz koşullarında kullanılacak biçimde onarmak gerekmektedir (Madran, 1994).

Erken dönemlerde oluşturulmuş kentsel gelişmeler daha çok yöresel malzeme ile oluşturulmuş, bölgesel ihtiyaçlara cevap veren ve bunun sonucu olarak da bölgesel ve toplumsal farklılaşmaların ortaya koyduğu dokulardır. Bu eski yerleşimlerin korunması, günümüzde böyle özgün dokuların algılanıp gelecek nesillere aktarılması için gereklidir (Yazgan ve Erdoğan, 1992).

Çalışma alanı olan Hükümet caddesi üzerindeki olumsuz etkilerin giderilmesi ve geleneksel yapı düzeninin günümüz koşullarına uygun olarak sağlıklı bir duruma getirilmesi için kapsamlı bir rehabilitasyon çalışmasına gerek vardır. Böyle bir çaba ile tarihi yapı düzeninin daha verimli bir şekilde kullanılması mümkün olabileceği gibi geçmişle günümüz arasındaki kültürel sürekliliğin sağlanması yönünde de önemli bir adım atılmış olacaktır. Özellikle çağın gereklerini karşılamayan pek çok tarihi bina ve dış mekan ögesi ortadan kalkmaktadır. Ancak hiç olmazsa bazı tipik ve değerli öğeleri korumak gerekir. Bu nedenle, koruma amacıyla restore edilecek yapılarda cephe giydirmesi ve onarım sırasında dokuyu oluşturan elemanların ölçü, renk, biçim ve fonksiyon açısından bütünlük sağlamasına dikkat edilmelidir. Ayrıca, tarihi doku içerisinde ortaya çıkan iç sokak silüetleri güçlendirilmeli, binalara sokakları tanımlayacak şekilde bir onarım getirilmelidir. Yeniden yapılacak binaların da bu dokunun karakteristik niteliklerine uygun yapıda olmasına özen gösterilmelidir.

Bartın, iklim ve kültür birikimi yönünden ülkemiz kentleri arasında ayrıcalıklı bir yere sahiptir. Bu özelliklerin sonucunda oluşan fiziksel yapının da benzersiz olacağı kesindir. İl ölçeğinde km²'ye yaklaşık 95 kişi düşerken, bu değer kentsel alanda km²'ye yaklaşık 45 kişidir (Yılmaz, 1998). Başka bir ifade ile kırsal kesim, kentsel kesimden daha kalabalıktır. Kentsel alandaki konutların kapladığı alan, yaklaşık kentsel alan yüzölçümünün % 20'lik kısmını oluşturmaktadır. Geriye kalan alan kentin açık ve yeşil alanlarını oluşturmaktadır. Buna göre Bartın merkez ilçede kişi başına düşen açık ve yeşil alan miktarı belki de dünyadaki bütün kentsel yerleşim değerlerinin yaklaşamayacakları bir değerdir. İklimin getirdiği özelliklerle bu değerler birleşince, Bartın kenti dünyaya örnek gösterilebilecek bir yapı-çevre düzeni ortaya koymaktadır. Bütün bu değerlendirmeler sonucunda Bartın'ı bir Eko-Kent veya sürdürülebilir yerleşim olarak değerlendirmek yanlış olmayacaktır.

Bartın kentinin yukarıda belirtilen unsurlara rağmen tarihi ve geleneksel dokusunun en yoğun şekilde sergilendiği Hükümet caddesi ve bu caddeye bağlı sokaklar, yeşil alandan tamamen yoksundur. Cadde boyunca gelişigüzel dizilmiş birkaç yol ağacı ise yetersiz olan yaya kaldırımlarında ikinci bir engel olarak yer almaktadır. Bu bölgedeki yeşil alan miktarının dikkate değer nitelik ve nicelikte olması gerekmektedir. Bu nedenle cadde üzerinde bina cephelerini ve caddenin silüetini kapatmamak üzere fazla boylanmayan bitki türleri ile bir yol ağaçlandırması yapılmalıdır. Ara sokaklarda ise geleneksel dokuyu zedelemeyecek dekoratif saksı elemanları içindeki bitkiler ile doğala yakın bir ortam sergilenmelidir.

Bir bölümü yayalaştırılan cadde, sadece geçiş amaçlı kullanılmaktadır. Bu bölgenin yoğun ticari faaliyetler içinde boğulmasını engellemek üzere işlevselliğinin değerlendirilerek bu yönde plan kararları üretilmelidir. Bu nedenle caddenin bütününde yayalaştırma yapılmalıdır. Kent merkezinin tarihi dokusunun devamlılığı için buradaki ticari faaliyetlerin bir kısmının başka bölgelere yönlendirilmesi bütüncül plan yaklaşımları bakımından önem taşımaktadır. Ayrıca yerel yönetimin geleneksel dokuya aykırı nitelikte inşa edilmiş bazı binaların tasfiyesi konusunda karar verme sürecini etkin biçimde ortaya koyması da önemli bir sonuç olacaktır. Kararlılıkla uygulanması gereken bu öneriler, geçmişin izlerini taşıyan bir çok tarihi kent için ilham kaynağı olacaktır.

KAYNAKLAR

- Acay, F. 1997. Bursa Örneğinde, Kentleşmenin Yeşil Kent Dokusu Üzerindeki Etkilerinin İncelenmesi, İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Arel, A. 1994. Taşınmaz Eski Eser Korumacılığının Türkiye'deki Dayanımlı Hafifliği. *Mimarlık Dergisi*, Sayı:255, İstanbul.
- Aslanoğlu, R.A. 2000. *Kent, Kimlik ve Küreselleşme*. Ezgi Kitabevi, Bursa.
- Aşçıoğlu, E. 2001. *Bartın*. Sanayi ve Ticaret Odası Yayını. Bartın.
- Çelikyay, S. 1995. Kentsel Sit Alanları İçin Tasarım Yönlendirici Bartın Örneği. M.S.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Çubuk, M. 1990. Kentsel Planlamaya Giriş, MSÜ Şehir ve Bölge Planlama Bölümü Lisans 1. Dönem Ders Notları, İstanbul.
- Göçer, O. 1992. Arazi Kullanım Ders Notları, İTÜ Mimarlık Fakültesi, İstanbul.
- Madran, E. 1994. Ulusal Koruma Planlaması Semineri II Üzerine. *Mimarlık Dergisi*, Sayı:256, İstanbul.
- TÜİK 2009. *Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi, 2008 Nüfus Sonuçları*, Türkiye İstatistik Kurumu, Ankara.
- Yavuz, F., Keleş, R., Geray, C. 1973. *Şehircilik; Sorunlar-Uygulama ve Politika*, AÜ Sosyal Bilimler Fakültesi, Ankara.
- Yazgan, M. ve Erdoğan, E. 1992. Tarihi Çevrelerde Peyzaj Planlama. *Peyzaj Mimarisi Derneği Yayınları* No:2, Ankara.
- Yılmaz, B. 1998. Bartın Kenti Açık ve Yeşil Alan Sisteminin Saptanması Üzerinde Bir Araştırma. Z.K.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Bartın.
- Yılmaz, B. ve B. Cengiz, 2003. Turizm ve Rekreasyon Potansiyeli Bağlamında Bartın Çayı ve Yakın Çevresi Peyzaj Değerlerinin Koruma Öncelikli İrdelenmesi, *Coğrafi Çevre Koruma ve Turizm Sempozyumu, Bildiriler Kitabı*, İzmir, 159-168.
- Yılmaz, B., S. Gülez, L.G. Kaya, 2010. Mapping of Biotopes in Urban Areas: A Case Study of the City of Bartın and its Environs, Turkey, *Scientific Research and Essays*, 5 (4), 352-365, 2010.